

הלא ודאי לצחוק יחשב, וק"ו העולם כולו עם כל החכמה והגבורה בו, איך יכול האדם לומר שנעשה מעצמו, היש צחוק גדול מזה, ומכש"כ עולם הגלגלים, היש מסודר ללא מסדר והשי"ת אשר סדר סדרים הוא ברא אותם וסדרם כרצונו ומנהיג על ידם עולמו כרצונו וכו' עכת"ד.

הרי לן שבכדי לדעת שהשמים והארץ לא נבראו מאליהם, אי"צ את אברהם אבינו. הרי כל מי שיש לו אפילו פחות מכזית שכל בקדקדו, מבין שדבר לא נעשה מאליו לפתע פתאום... סתם מעצמו, ומי שאומר כן הרי הוא כסוס...! ('הגדת המגיד', מהמגיד רבי שלום שבדרון זצ"ל).

הרי, אברהם אבינו התבונן סביבו, וראה עולם מסודר להפליא מלא חסד והטבה, "המשלח מעינים בנחלים" (תהלים קד-י) כדי ש"ישקו כל חייתו שדי, ישברו פראים צמאם", "ומצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ", ואף גבולות שם לעולם ומקום לכל אחד כנדרש, "אשר שם ציפורים יקננו חסידה ברושים ביתה הרים הגבוהים ליעלים" וגו', עיתות וזמנים קצובים ומסודרים, "עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער", ואז - "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מקל אכלם", ולאחר שבאו על סיפוקם כנצרך - "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון" וגו'. ואכן יש להתפעל מכל החזיון הנפלא והמבהיק הלזה ולהכריז בקול גדול: "מה רבו מעשיך ה'". וא"כ בירה דולקת לפנינו מלאה הנהגה ומשטר וסדר וכו', ואיך אומר על כל זה "שאין מנהיג לבירה בכל העולם" --- ובאמת כך הוא הדבר, שהאומר שהעולם נעשה מעצמו, צריך מהר להוליכו לבית חולי רוח! ... (שם)

כשאנו מסתכלים ומתבוננים בכל מערכת הבריאה: החמה, הירח וכל צבא השמים, איך שהקב"ה בראם בחכמתו ובתבונתו שאין להן חקר, הרי זה מעורר בלבנו, מעצמו, אמונה שלמה בהקב"ה, ולא נחוץ לזה אפילו דעת גדולים, כמו שאמרו חז"ל שאברהם אבינו הכיר את בוראו בהיותו בן שלש שנים. והיינו ששכלו של ילד בן ג' שנים כבר צריך להכיר את הבורא. כי לכפירה ח"ו יכול להגיע רק אדם שאין לו שכל כלל והוא נעדר התבונה והדעת²⁴.

24. 'דרכי מוסר'.

דרך ארץ מתרנגול וכו' ע"כ. וצ"ב מהיכ"ת שנלמד מחתול צניעות, הלא כל העולם - כל הנבראים אינם מתנהגים בצניעות? שאם נבוא ללמוד על עצם הצניעות מחתול, ועל

איתא במס' עירובין (ק ע"ב): אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה

מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" (ישעיה מ-כו) (שמות רבה מח-א), ושם באמצע כל התועים נעשה אברהם אבינו לעמוד האמונה. אדם שמחפש האמת --- אפילו חתול אחד מתוך כל הברואה --- מספיק לחייבו להיות מתנהג כהוגן.

ויש לומר עוד עפ"י מה ששמעתי בשם הג' ר' מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, דהנה איתא בחז"ל (ילקוט סוף תהלים בשם פרקי שירה) וז"ל: אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו, אמר לפניו רבש"ע כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי, נזדמנה לו צפרדע אחת אמרה אני ממשילה עלי' שלשת אלפים משל, שנאמר (מלכים א-ד) וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה אלף ע"כ.

והמאמר הזה אומר דרשני, במה נצחה הצפרדע את דוד המלך ע"ה, הלא שירתה ומשלי' כולם אין היא אומרת אותם בדעתה ובבחירתה, אלא כך מכריחה טבעה לשורר ולהמשיל, ואין היא יכולה בשום ענין ואופן להימנע מזה ולשתוק, משא"כ שירי דוד ע"ה, וא"כ במה הוכיחה אותו הצפרדע שלא תזוח דעתו עליו?

וביאר ה'אור שמח' מאמר זה, כי אמנם אמת הוא שמעלת האדם גדולה מאד שהוא בעל בחירה ואינו מוכרח ללכת אחר טבעו כמו כל בע"ח, אבל אדרבה דוקא משום כך נתבע לפי גדולת מעלתו שיגיע בשכלו - צלם אלקים - אשר בו לבחור בטוב ולהשלים עצמו בזה, עד כדי כך שיהיה מוכרח בעשיית הטוב ובהימנעות מהרע - אחרי הבחירה - כבע"ח שאין להם בחירה!... וזהו מה שאמרה הצפרדע לדוד המע"ה אל תזוח דעתך עליך, שאם באת לומר שירה בהכרח כמוני הרי אני אומרת שירה יותר ממך. ועפ"י דברי האור שמח יש לפרש הקרא הנ"ל שאמר שלמה המלך "לך אל נמלה עצל וגו'" (משלי ו-ו), וכן המאמר של אלמלא לא ניתנה תורה וכו'. כלומר: שמכאן אנו למדים שהאדם צריך ויכול להגיע להיות מוכרח בעשיית הטוב כמו שאכן הוא בבע"ח.

עצם הגזילה מנמלה, יכול עיקש להקשות אדרבה אלמוד מרוב החיות והבהמות שאין בהם מדת הצניעות. וכן גזל למה ללמוד דוקא מנמלה שאינה גוזלת, נלמוד משאר הברואים ביערות שכן גוזלים וטורפים וצ"ב.

ונראה, דבוודאי לעצם המידות הטובות אשר נשנו בגמ' וכן שאר המידות הטובות, צריך אדם באשר הוא אדם להבין ולהחזיק בהם בכל כוחו גם בלא ראיות מחתול ומנמלה וכו', "כי אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו" (תהלים מט-כא). אלא ר' יוחנן בא ללמד על הטבע הרוחני אשר יש בבריאה להריח ולהרגיש על דבר שאינו שלו, וכן הא דצניעות ועריות ודרך ארץ, כולם מדות שהאדם יש לו להבין אותם מעצמו בשכלו, אלא שהקב"ה הטביע מדות אלו בטבע של בע"ח אלו, ללמד לאדם דעת - בק"ו מהם - שגם הוא צריך ויכול להרגיש כן בטבעו, אם רק ישים עיניו ולבו על דרכיו ויתבונן בכל מעשיו.

מהגראי"ל שטיינמן שליט"א שמעתי תירוץ באופן הזה. דע"כ צ"ל שאדם שמחפש את האמת מגיע האמת אליו. באופן שאם רואה האמת אפילו פעם אחת, אפילו כל העולם מתנהגים בהיפוך, כבר יהיה טענה עליו לעתיד לבוא, למה שתתנהג כמו "כל העולם כולו" במקום להתנהג כמו הנברא היחידי הזה, וכ"כ למה, כי זו האמת, ואתה רואה האמת, ודבר זה מחייב!

[ובאמת שכך הדין לגבי תינוק שנשבה, שאם פעם אחת שמע על דת התורה או אחת ממצוותיה, כבר אינו בכלל תינוק שנשבה דהי' לו לברר. (אלא שבימינו אמר מרן החזו"א זללה"ה, שמכיון שיש הסתה נגדית, גם מי ששמע ממצוות התורה, הוא בכלל זה)].

וראיה לדבר מאברהם אבינו. הלא נתגדל בבית של עבודה זרה, ואביו היה כומר לע"ז, ונמרוד הכיר את בוראו ונתכוון למרוד בו ועשה לאברהם כל מה שאפשר כדי להשפיע עליו להיות עובד ע"ז ולא הצליח. ולמה --- כי אברהם כבר ראה והבין את האמת --- "שאו